

kulturnoyi-infrastruktury/.

5. Закарпатський музей народної архітектури та побуту (скансен). URL: <https://castles.com.ua/skansen-uzhgorod.html>.

6. Закарпатський музей народної архітектури та побуту. URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/zk/ug/uzhgorod/museums/skansen/>.

7. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації. Вип. 5. Переяслав, 31 трав. 2024. С. 21–23.

8. Hromadske. Google та Мінкульт створили 3D-тур музеями України просто неба. Hromadske, 18 лип. 2017. URL: <https://hromadske.ua/posts/google-ta-minkult-stvoryly-3d-tur-muzei-ukrainy-prosto-neba>.

9. Colomer, L. 2002. 'Educational facilities in archaeological reconstructions'. Public archaeology, 2(2): 85–94. DOI: <https://doi.org/10.1179/pua.2002.2.2.85>.

10. Davis P. 2008. 'New museologies and the ecomuseum'. In Graham, B and Howard, P (eds.), The Ashgate research companion to heritage and identity, 387–414. Hampshire: Ashgate Publishing.

11. Hayes D and Slater, A. 2002. "Rethinking the missionary position" – the quest for sustainable audience development strategies'. Managing Leisure, 7(1): 1–17. DOI: <https://doi.org/10.1080/13606710110079882>.

12. Jong A and Skougaard, M. 1992. 'Early open-air museums: traditions of museums about traditions'. Museum International, 175(3): 151–157. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0033.1992.tb01050.x>

13. McPherson G. 2006. 'Public memories and private tastes: The shifting definitions of museums and their visitors in the UK'. Museum Management and Curatorship, 21(1): 44–57. DOI: <https://doi.org/10.1080/09647770600602101>

14. Moolman H. 1996. 'Site museums: Their origins, definition and categorisation'. Museum Management and Curatorship, 15(4): 386–400. DOI: <https://doi.org/10.1080/09647779609515499>

15. Rentzhog S. 2007. Open air museums. The history and future of a visionary idea. Kristianstad: Jamtli Förlag and Carlsson Bokförlag.

16. Williams-Davies J. 2009. "Now Our History is Your History": The Challenge of Relevance for Open-Air Museums'. Folk Life, 47(1): 115–123. DOI: <https://doi.org/10.1179/175967009X422864>

17. Young, L. 2006. 'Villages that Never Were: The Museum Village as a Heritage Genre'. International Journal of Heritage Studies, 12(4): 321–338. DOI: <https://doi.org/10.1080/13527250600727059>

18. Zipsane, H. 2006. 'Lifelong Learning in Open Air Museums – A fascinating part to play in Europe'. (August 2005), 1–7.

Василь СКІРКА

магістрант II курсу

спеціальності 242 Туризм і рекреація

Науковий керівник – доц. Ярослав МАРИНЯК

ІСТОРИЧНІ МІСТА ПОДІЛЛЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ

Нове розуміння культури в суспільстві й усвідомлення необхідності збереження культурної спадщини у світі розширюють перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму, подальше використання історико-культурного потенціалу стародавніх та

історичних міст як ресурсу регіонального розвитку, а також впливу на соціальну й культурну сферу, екологію, зовнішньоекономічну діяльність і міжнародні відносини.

В Україні (на Поділлі) виділяють міські та сільські поселення. Внаслідок зміни у законодавстві зникло радянське селище міського типу. Закон України «Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України», скасовує радянський поділ на селища міського типу та запроваджує нові категорії населених пунктів: місто (понад 10 000 жителів), селище (понад 5 000 жителів) та село (менше 5 000 жителів) [3]. Документ також уніфікує та спрощує процедури встановлення і зміни меж населених пунктів та їх перейменування [3].

Згідно чинного законодавства зникає та певним чином залишається поза увагою поняття «містечко», які характеризуються неповторною регіональною структурою та специфічним етнокультурним наповненням. Власне у містечках формувався простір, який був освоєними місцевим населеннями, де склалася чітко виражені форми взаємопроникнення традиційної та анклавної культур. Збереження та раціональне використання спадщини містечок є важливим аспектом дослідження.

Незважаючи на всі труднощі військового стану, наш час є періодом розвитку нових тенденцій у культурному житті, відроджуються раніше забуті імена, пам'ятки й події, по-новому оцінюється історична спадщина. Власне історика-культурна спадщина Подільського регіону є важливою територією України, де треба орієнтуватися на культурно-пізнавальний туризм, на основі використання потенціалу історичних міст.

Серед наукових публікацій останніх років стосовно цієї тематики можна назвати теоретичні праці монографію К.А. Поливач [4], статті Горбик В. О., Кот С. І. [1], Діденко К. Д. [2]. Креативним стратегіям розвитку міст, зокрема з акцентом на розвиток культури, мистецтва, збереження історичної спадщини (у т.ч. і стратегії ЮНЕСКО) присвячено публікацію А. Шевцової [8].

Відкритим залишається питання використання наявного потенціалу містечок для пізнавального туризму, з одного боку, та збереження історичної самобутності й цінності таких поселень – з іншого.

У статті акцентується на дослідженні ролі містечок Поділля як ресурсу розвитку внутрішнього туризму. Містечком на Поділлі називали торгово-ремісничий центр, де обслуговувалося сільське населення ближніх сіл. Кожному з них проживало промислове населення, де проходили ярмарки та базари, тобто були природними торгівельними центрами, куди прямувало сільське населення. У містечках були створені зручні комунікаційні, які сформувалися на

стику шляхів, що сприяло розвитку ярмаркової торгівлі.

Містечка Поділля є результатом еволюції індустріальної урбанізації з її специфікою. Виникнення містечок є результатом внутрішньої колонізації регіону, зміцнення влади феодалів на регіональному та локальному рівні, а особливістю формування переважно єврейських анклавів.

Подільські містечка були переважно польсько-єврейськими, українське населення було незначним. У кожному з них були чітко визначені через характерні містечкові етнокультурні квартали, відповідну архітектурну забудову, визначене розміщення сакральних та тафальних ландшафтів. Все це формувало загальний їх образ.

Сучасне визначення містечка (селища) втратило свою історико-культурну цінність та етнічну складову, акцентуючи увагу лише на кількості населення та наявності міської соціально-економічної інфраструктури.

Архітектори підкреслюють, що на формування у містечку урбанізованого середовища, яке мало риси захищеного простору, просторово-планувальний характер, естетичне враження, комунікаційні можливості, втрачаючи таким чином географічну картину.

Є досить багато друкованих видань, де розглядаються критерії, що визначають сутність терміну містечко. Основні положення вміщені у табл. 1.

Таблиця 1

Основні критерії, що визначають сутність терміну містечко

Основні критерії	Наповнення змістовного навантаження
Ландшафтний	Ландшафти проміжні між сільськими та міськими
Історико-культурні та етнографічні	Характеризується встановленням поквартальної забудови з етнокультурними та архітектурними традиціями (єврейські, польські, вірменські, українські квартали)
Вид діяльності	З переважанням сільськогосподарського виробництва у XVI-XVII ст. (тваринництво, зернове господарство, бджільництво) у XVIII-XIX ст. торгово-промислові заняття
Приналежність до приватних володінь	У першій половині XIX ст. містечка були центрами садиб, а з другої половини XIX ст. переважає торгово-реміснична функція
Кількісний	Чисельність населення від 3 до 40 тис. осіб, кількість домів – не менше 500
Образно-географічний	У структурі домінує ринок як місце перетину інтересу землевласників. Такий підхід був дієвим до кінця XIX ст.

У 1925 р. радянська влада ліквідувала майже 400 – літню історію формування містечок які виконували важливу роль регіонального ідентифікатора. Поняття «селище міського типу» зайняло проміжне місце між сільським посиленням та містом.

На початку ХХІ ст. у науковій літературі повертається термін «містечко». Існування сільських етнокультурних поселень зумовило розвиток містечок. Початковим етапом формування містечок Поділля було поява міст протоміст.

Згідно історичної класифікації у формуванні містечок Поділля виділяють такі етапи:

I – (переважно монокультурний) етап. Створення містечок регіону пов'язано з появою городищ IX-XIII ст. у Київській Русі розміщених біля поселень (наводимо приклад: території сучасної Тернопільської області) Антонівка, Бабинці, Борщівка, Залісся, Окопи, Устя. Давньоруські городища виконували функції городища-замка або городища-міста.

У другій половині XII ст. територія верхнього Побужжя інтенсивно заселяється. У Болоховських землях формується мережа міст та замків (городища біля містечок Деражня, Шепетівка, Теліжинці Хмельницької області), згодом Меджибіж, Божське, Прилуки.

Поступово проходить процес витіснення кочівників із кращих земель, так і шляхом асиміляції. Це чітко відображено у назвах, мають тюркське походження: Бершадь, Теплик, Гайсин (Айсин), Липовець, Уланів. У XII ст. у південно-східній частині Галицько-Волинського князівства формується мережа міст-фортець: Хотин, Калюс, Ушиця, Бакота.

II (переважно моноетнічний) етап литовського правління (XIV-XV ст.). У цей час формуються або реконструюються Брацлав, Вінниця, Смотрич, Камениць, Меджибіж, Хмільник. Упродовж XIV-XV ст. проходить протистояння з татарами. У Західному Поділлі містечка інтенсивно формуються в XV-XVI ст. Власне на цьому створена основа для формування класичних середньовічних міст.

III (поліетнічний) етап – польська колонізація (XVI-XVII ст.). Поява польських родів створюються містечка Поділля з Магдебурзьким правом, яке передбачало окреме проживання етносів на конкретних вулицях, кварталах (польські, єврейські, вірменські та ін.). Після 1569 р. активізується процес польської колонізації. У наприкінці XVI ст. на Поділлі налічувалось вже 37 містечок. Містечка Галичини XVI ст. були власністю короля, магнатів, дрібної шляхти та духовенства.

В етнографічній структурі середини XVI ст. містечок Східного Поділля переважали українці (80-90%), поляки (10%), євреї (1-2%). Зростання чисельності єврейського населення відмічається після

перепису 1578 року, найбільше проживало в Меджибожі, Барі, Сатанові.

IV (поліетнічний) етап – встановлення індустріального розвитку (XVIII – початок XX ст.). Завершується масове заселення Поділля та міграція молдован. У 1860-1870-х роках проходить трансформація містечок Жмеринка, Казатин у залізничні міста, аналогічно з 1890 р. Могилів-Подільський, а з 1920 р. Кам'янець-Подільський.

V (радянський) етап (1930-1991 рр.). На початку 1930 років губиться самоіндефікація етнічних кварталів. З 1930 – 1990-ті роки сформувалася інфікована радянська забудова.

VI етап (встановлення української державності з 1991 року). Зберігається радянська забудова, охороняється (історико-культурні артефакти) та відновлюються (церкви, костели, синагоги, палацово-паркові комплекси, замки)

Висновок. Значна частина населення України проживає у малих містах та селищах. Нині більшість цих поселень є депресивними, характеризуються низьким рівнем соціально-економічного розвитку, зайнятості, високою трудовою міграцією населення. Враховуючи те, що більша частина малих міст є монофункціональними, але при цьому мають значний туристично-рекреаційний, культурно-історичний та природний потенціал, активізацію розвитку сфери туризму та рекреації можна розглядати інструментом сприяння розвитку малих міст (селищ) України, підвищення рівня зайнятості, зменшення обсягів молодіжної трудової міграції та посилення підприємницької ініціативи. Перспективними у цьому контексті можуть бути регіони зі званою часткою історичних міст, яким є Поділля.

Список використаних джерел:

1. Горбик В. О., Кот С. І. До питання про висвітлення історичних міст і сіл у «Зводі пам'яток історії та культури» // Дослідження історії малих та середніх міст України в контексті дальшого розвитку історичного краєзнавства. Чернігів, 1990. С. 53–62.
2. Діденко К.Д. Роль історичних міст України в розвитку внутрішнього туризму // Український географічний журнал. 2014, № 3. С. 52-56.
3. Закон України «Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України». Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.ua>.
4. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / Наук. ред. Л.Г. Руденко. Київ: Інститут географії НАН України, 2012. 208 с.
5. Савостіна Л.Є. Порядок обліку нерухомих об'єктів культурної спадщини. Реалії та перспективи // Праці НДІ пам'яток охоронних досліджень. Вип. 7. Київ: Фенікс, 2012. С. 322-335.
6. Список історичних населених місць України (міста і селища міського типу) [Електронний ресурс]. URL: <http://www.heritage.com.ua/>
7. Специфіка висвітлення пам'яток архітектури та містобудування історичних міст у «Зводі пам'яток історії та культури України» [Електронний ресурс]. URL: http://www.viche.info/journal/NAUKOVA_BIBLIOTEKA.
8. Шевцова А.О. Креативні стратегії розвитку міст: сутність поняття та підходи до його розуміння // Український географічний журнал. 2014. № 2 С. 39-43.